

УЖГОРОД

Місто спрямувало ще 5,5 млн грн на потреби військових – це черговий внесок Ужгорода у їхню підтримку.

Окрім того, перерахували отриману у бюджет міста субвенцію до обласного бюджету – на важливий не тільки для Ужгорода проєкт: будівництво ветеранського простору та мультифункціонального стадіону на вул. Героїв 128-ї бригади, 44.

Ці рішення – продовження системної роботи міста. Підтримка військових і створення умов для ветеранів залишаються нашими незмінними пріоритетами, – прокоментував Ужгородський міський голова Богдан Андріїв.

Детально про перебіг сесії читайте на стор. 5.

УЖГОРОД Й НАДАЛІ ПОСЛІДОВНО ПІДТРИМУЄ НАШИХ ЗАХИСНИКІВ

– Минулотижнева сесія – як і кожна попередня – була про конкретні рішення, що допомагають тим, хто зараз на передовій тримає оборону України та захищає кожного з нас.

ДЕЛЕГАЦІЯ УЖГОРОДСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ВЗЯЛА УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНІЙ ВИСТАВЦІ-КОНФЕРЕНЦІЇ REBUILD UKRAINE. CONSTRUCTION & ENERGY

Захід, який відбувся у Варшаві, об'єднав муніципалітети, міжнародні фінансові інституції, урядові органи та бізнес для обговорення ключових питань відбудови, інфраструктурної модернізації та розвитку українських громад.

Міський голова Ужгорода Богдан Андріїв виступив на Recovery Construction Forum, представивши стратегічні напрями розвитку міської інфраструктури, інвестиційної політики, транскордонного співробітництва та залучення бізнесу до реалізації спільних проєктів. Окремо наголосив на важливості унікального географічного розташування Ужгорода на кордоні з ЄС.

Протягом триденної роботи форуму управління економічного розвитку міста Ужгородської міської ради представило на офіційному стенді інвестиційні кейси Ужгородської міської територіальної громади. Зокрема, проєкти індустріального парку, інфраструктурні ініціативи у сферах освіти, енергоефективності, модернізації системи водопостачання та водовідведення, міської мобільності та соціального розвитку. Команда провела низку зустрічей із потенційними інвесторами, міжнародними партнерами та донорами, налагоджуючи нові можливості співпраці.

У спеціалізованих секціях Water | Solar Recovery Forum та Water Recovery Forum взяв участь директор КП "Водоканал м. Ужгород" Станіслав Карташов. Він долучився до професійних дискусій щодо модернізації водопостачання та водовідведення, впровадження сучасних водних технологій та можливостей міжнародного фінансування інфраструктурних проєктів.

В УЖГОРОДІ ОБГОВОРИЛИ БАГАТОРІЧНУ СПІВПРАЦЮ НАШОГО МІСТА З АМЕРИКАНСЬКИМ КОРВАЛЛІСОМ,

Міський голова Богдан Андріїв зустрівся з Почесним громадянином Ужгорода, колишнім віце-президентом Асоціації міст-побратимів «Корвалліс-Ужгород», громадським діячем Пітером Бобером (США, Орегон).

а також реалізовані та заплановані гуманітарні й освітні ініціативи

Під час зустрічі, у якій взяли участь професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету УжНУ, депутат Ужгородської міської ради Василь Гомонай та заступниця начальника управління міжнародного співробітництва

та інновацій міськради Вікторії Білас, обговорили багаторічну співпрацю Ужгорода з американським Корваллісом (штат Орегон), а також реалізовані та заплановані гуманітарні й освітні ініціативи.

Пітер Бобер – давній друг Ужгорода, активний учасник численних волонтерських і благодійних проєктів, який багато років посліп підтримує місто та його мешканців, особливо в час війни.

Богдан Андріїв подякував пану Пітеру за багаторічну підтримку, небайдужість і постійну допомогу ужгородській громаді.

В УЖГОРОДІ ВІДБУВСЯ ЧЕМПІОНАТ УКРАЇНИ З ДЗЮДО СЕРЕД МОЛОДШИХ КАДЕТІВ ДО 17 РОКІВ

Понад пів тисячі юних спортсменів з 21 регіону зішлись на татамі Центру олімпійської підготовки Закарпатської області

Упродовж 18–19 листопада спорткомплекс став справжньою ареною боротьби, сили духу та юнацького запалу. До Ужгорода приїхали спортсмени 2009–2011 років народження у складі команд областей та Києва – вихованці ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ, ФСТ, відомств, навчальних закладів спортивного профілю. Для багатьох із них цей чемпіонат – шанс проявити себе та відчувати атмосферу великого спорту.

Вагові категорії:
Юнаки: 46, 50, 55, 60, 66, 73, 81, 90, +90 кг
Дівчата: 40, 44, 48, 52, 57, 63, 70, +70 кг
На відкриття чемпіонату завітали заступник голови ОВА Олександр Музиченко, міський голова Богдан Андріїв, заступник міського голови Іван Завидняк, начальниця управління у справах культури, молоді та спорту Алла Чернобук, президент Федерації дзюдо України Михайло Кошляк, президент Закарпатської обласної федерації дзюдо Валерій Пересоляк, президент Федерації дзюдо Ужгорода Валерій Подлесний. Вони привітали учасників, наголосивши, що Ужгород щиро радий бачити таку кількість талановитих дітей та створює все необхідне, аби молоді спортсмени могли рости, удосконалювати техніку і сміливо йти до перемог.

ВИКОНКОМ. КОРОТКО

На черговому засіданні виконавчого комітету Ужгородської міської ради 12 листопада розглянули низку питань.

Зокрема, члени виконкому підтримали кандидатуру Вікторії Кічковської, матері п'яти дітей, на присвоєння почесного звання України «Мати-героїня». Відповідне клопотання буде скероване до Закарпатської обласної державної військової адміністрації.

Окрім цього, ухвалили рішення щодо оновлення складу міської координаційної ради з питань сім'ї, гендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання та протидії домашньому насильству та протидії торгівлі людьми, розглянули питання надання службових жилих приміщень, приватизації державного житлового фонду, ведення квартирних обліку. Також погодили демонтаж самовільно встановлених тимчасових споруд й об'єктів зовнішньої реклами, які встановлені без оформленої належним чином дозвільної документації, тощо.

Члени виконкому також розглянули та підтримали кілька проєктів благоустрою прилеглих територій, погодили місце збору твердих побутових відходів підземного типу.

У закритому режимі розглянули соціально значущі питання – щодо надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, ще 8 дітям, а також підтримали надання дозволів на вчинення правочинів із майном, право власності або користування яким мають діти.

Департамент фінансів Закарпатської обласної державної адміністрації – обласної військової адміністрації видав наказ від 03.11.2025 року № 87 „Про визнання таким, що втратив чинність, наказу департаменту фінансів Закарпатської обласної державної адміністрації від 04 жовтня 2019 року № 171” зареєстрований у Івано-Франківському міжрегіональному управлінні Міністерства юстиції України від 10.11.2025 року № 142/778. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

Колектив департаменту культури облдержадміністрації – обласної військової адміністрації, обком профспілки працівників культури, працівники культури і мистецтва області глибоко сумують і висловлюють щирі співчуття музейному доглядачу КЗ "Закарпатський обласний художній музей імені Й.Бокшая" Закарпатської обласної ради Магдалині Гончарук з приводу важкої втрати – загибелі у російсько-українській війні внука, воїна, старшого лейтенанта **Михайла Гончарука**.

УЖГОРОД У ЖАЛОБІ...

В Ужгороді 12 листопада в останню земну дорогу провели 49-річного Героя Бориса Барча.

Борис Іванович Барч був солдатом, старшим стрільцем 2-го аеромобільного батальйону військової частини А4355. Захисник народився 7 жовтня 1975 року в селі Туриця Перечинського району, там закінчив школу. Продовжив навчання в Ужгородському професійно-технічному училищі №5, де здобув спеціальність слюсар механозбірних робіт. Працював за фахом в Ужгородському виробничому об'єднанні «Тиса». У грудні 1993 року призваний на строкову військову службу, після її проходження працював у Чехії. 2006-го року почав трудову діяльність на заводі «Єврокар».

Захищаючи Україну, загинув під час виконання бойового завдання 11 жовтня 2024 року в районі населеного пункту Бого-явленка Волноваського району Донецької області.

Чин похорону відбувся на площі Народній. Провести воїна в останню путь прийшли рідні, міський голова Богдан Андріїв, друзі, односельчани, однокласники, знайомі, військові, містяни.

У захисника залишилися дружина, двоє синів, мати.

Бориса Барча поховали на Пагорбі Слави.

Вічна і світла пам'ять Герою...

Ужгород 14 листопада попрощався із 48-річним солдатом, водієм-електриком-мотористом військової частини А4053 Олександром Поповичем.

Олександр Васильович Попович народився 11 листопада 1976 року в Ужгороді. Навчався у міській школі №2, де зарекомендував себе як відповідальний, щирий, працьовитий учень.

Після закінчення школи Олександр присвятив себе родині та роботі. Мав чудову, люблячу дружину Валентину Іванівну, з якою виховував доньку Анну та сина Олександра. Родина була для нього найбільшою цінністю та джерелом натхнення.

У 2022 році, з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну, Олександр Васильович добровільно став на захист Батьківщини. Брав участь у бойових діях на напрямках Бахмут, Лисичанськ, Сіверськодонецьк, де проявив справжню відданість своїй справі та побратимам.

19 жовтня 2025 року Олександр Попович героїчно загинув під час виконання бойового завдання на напрямку «Борисівка – Андріївка» Ізюмського району Харківської області. Його подвиг на-завжди залишиться у пам'яті рідних, друзів та бойових побратимів.

Чин похорону відбувся на площі Народній. Провести воїна в останню путь прийшли рідні, побратими, заступник міського голови Михайло Маргіта, друзі, знайомі, військові, містяни.

Після жалобної ходи Олександра Поповича поховали з військовими почесними на Пагорбі Слави.

У захисника залишилися мама, вітчим, дружина, донька і син.

Вічна пам'ять і шана воїну.

15 листопада Ужгород знову схилив голову в жалобі. На площі Народній відбулося велелюдне прощання із 26-річним Героєм, який віддав своє життя за Україну – бійцем батальйону поліції особливого призначення (Стрілецький) ГУНП в Закарпатській області, лейтенантом поліції Юрієм Василиченком.

Віддати шану загиблому прийшли рідні, друзі, однокласники, колеги, побратими, військові, заступник міського голови Михайло Маргіта, ужгородці.

Юрій народився 15 травня 1999 року. У 2019-му розпочав службу в Національній поліції. У червні 2024 року приєднався до батальйону, з яким мужньо боронив країну від російського агресора. Він був тим, хто завжди йшов попереду – підтримував побратимів, не відступав перед труднощами, вірив у перемогу.

Поліцейський загинув 10 листопада 2025 року під час виконання бойового завдання на Донецькому напрямку.

Після чину похорону жалобна хода пройшла центральними вулицями Ужгорода, зокрема, повз Головне управління Національної поліції в Закарпатській області, де Юрій працював.

Юрій Василиченко назавжди залишиться прикладом відваги, честі та незламності.

Поховали захисника на Пагорбі Слави.

У загиблого залишилися мама, батько, дві сестри, кохана дівчина.

Світла пам'ять Герою.

Вічна слава Захиснику України.

В УЖГОРОДІ ОБГОВОРИЛИ ПОЛІТИЧНІ, ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОЇ РЕАКЦІЇ НА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ

«Російсько-українська війна та реакція міжнародної спільноти: політичний, правовий та економічний виміри» – міжнародна науково-практична конференція відбулася в УжНУ цього понеділка. Участь у заході взяв і міський голова Ужгорода Богдан Андріїв.

Учасники, а серед них – представники вишів України, Румунії та Словаччини, юристи, економістів, журналісти – обговорили політичні, правові та економічні механізми міжнародної реакції на російсько-українську війну: від санкцій і розслідування воєнних злочинів до довгострокової політичної підтримки України. Відзначили консолідацію НАТО та ЄС після 2022 року, активізацію транскордонної співпраці та значну гуманітарну й фінансову допомогу, яку отримують українські регіони, зокрема Закарпаття. Окремо йшлося про рух України до членства в ЄС і НАТО, що залишається стратегічним пріоритетом держави.

Наголошувалося, що наслідки російської агресії впливають на всі сфери життя, а тому тема війни та міжнародної відповіді на неї й надалі потребує глибокого вивчення з боку наукової спільноти різних країн. Міжнародні організації – ООН, Рада Європи та інші – визнали Росію агресором і порушником базових принципів міжнародного права. Країни G7, ЄС та їхні партнери запровадили рекордні за масштабами санкції, спрямовані на послаблення російської економіки та її військового потенціалу.

Захід організували Факультет міжнародних економічних відносин УжНУ спільно з Інститутом технологій та економіки в Пряшові (Словаччина), Київським інститутом Національної гвардії України, ВСП «Ужгородський торговельно-економічний фа-

ховий коледж Державного торговельно-економічного університету», Університетом Орадея (Румунія), Національним інститутом стратегічних досліджень, Міжнародним центром правових та економіко-соціальних досліджень країн центрально-східної Європи КУП НАН України у м. Ужгороді, Українською асоціацією економістів-міжнародників, Академією політико-правових наук України; Центром українсько-європейського наукового співробітництва.

ШАШКОВИЙ ТУРНІР ЗІ ШАШОК-64 ПРИСВЯТИЛИ ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО УЖГОРОДСЬКОГО ШАШИСТА МИХАЙЛА РІШКА

8 листопада в Ужгороді відбувся шашковий турнір зі шашок-64 по міжнародним правилам, присвячений пам'яті видатного шашиста Закарпаття Михайла Рішка.

Переможцем змагань став гість турніру з Рівного Микола Дубровський з 16 очками, друге місце посів Георгій Плавайко з Мукачево (14 очок), на третьому місці Сергій Скоблей з Іршави (13 очок). 13 очок також набрав ще один іршавчанин – Богдан Юрченко, але через гірший коефіцієнт він посів четверту сходинку. П'яте місце (11 очок) – у найстаршого учасника змагань, Йосипа Ганича, автора книги "Шашки на Закарпатті".

Переможець нагороджений кубком, призери – медалями та грамотами; окрім того, ті, хто посів від першого по п'яте місце, отримали й грошові призи. Щира подяка за допомогу в проведенні турніру директору КЗ "Центр олімпійської підготовки" Олегу Муртазіну й організаторам змагань: Івану Стану та Йосипу Ганичу, повідомляє головний суддя змагань Ю. Мошак.

В УЖГОРОДІ ОБГОВОРИЛИ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РЕАГУВАННЯ НА ВИПАДКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Засідання розширеної Координаційної ради з питань запобігання та протидії домашньому насильству у межах проєкту «Міста і громади, вільні від домашнього насильства» відбулося в Ужгородській міськраді.

Заклад організували для посилення взаємодії між усіма установами, які залучені до протидії домашньому насильству, для того, щоб зробити систему підтримки постраждалих більш ефективною та сталою. Ініціатива реалізується громадською організацією «Асоціація амбасадорок України» за підтримки уряду Канади у межах програми UNFPA – Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні.

Під час зустрічі обговорили стратегічні напрями розвитку муніципальної системи реагування на випадки домашнього, сексуального та гендерно зумовленого насильства. Зокрема, йшлося про забезпечення реалізації заходів «Дорожньої карти» та локальних планів дій, стабільне фінансування цільових програм коштом міського бюджету, розширення доступу до допомоги через залучення сусідніх громад, обмін успішними практиками з іншими містами України.

У роботі взяли участь заступ-

ник міського голови Вадим Борець, представники департаменту соціальної політики Ужгородської міської ради, соціальних служб, освітніх і медичних закладів, поліції, прокуратури, суду, служби у справах дітей, громадських організацій, які працюють у сфері запобігання насильству, представники безоплатної правничої допомоги, а також старша муніципальна координаторка проєкту «Міста і громади, вільні від домашнього насильства» в Ужгороді Людмила Акімова.

Вадим Борець наголосив, що створення безпечного середовища в громаді – це спільна відповідальність усіх структур: «Люди, які пережили насильство, мають знати, що в місті є

куди звернутися і що вони не залишаться наодинці зі своєю проблемою».

За результатами засідання ухвалили протокольне рішення щодо подальшого вдосконалення взаємодії між службами, посилення профілактики та підтримки постраждалих осіб.

Проєкт «Міста і громади, вільні від домашнього насильства» спрямований на створення дієвої, чутливої до потреб людей системи допомоги, аби кожен мешканець громади міг жити у безпеці та гідності.

В УЖГОРОДІ ПОСИЛЯТЬ СПІВПРАЦЮ У ПІДТРИМЦІ ЛЮДЕЙ ЛІТНЬОГО ВІКУ

Питання вдосконалення взаємодії між соціальними службами та правоохоронцями, щоб ще ефективніше підтримувати людей літнього віку та тих, хто потребує постійного стороннього догляду, обговорили під час робочої наради за участю працівників департаменту соціальної політики, надавачів соціальних послуг та представників Ужгородського районного управління поліції.

Йшлося про захист прав вразливих категорій населення, підвищення якості соціальних послуг та запобігання можливим загрозам. Окремою темою обговорення стало вдосконалення механізмів обміну

інформацією, раннє виявлення ситуацій, що потребують втручання, та узгоджені алгоритми реагування у кризових випадках.

Наголошувалося, що співпраця між соцслужбами та правоохоронцями дозволяє швидше реагувати

на випадки шахрайства, домашнього насильства, неналежного догляду чи інших ризиків, з якими можуть стикатися люди похилого віку. Заплановано, зокрема, проведення спільних профілактичних заходів та інформаційних кампаній.

УЖГОРОДСЬКА МІСЬКА РАДА • LXXV сесія VIII скликання РІШЕННЯ

13 листопада 2025 року м. Ужгород № 2518

Звіт про виконання бюджету Ужгородської міської територіальної громади за січень-вересень 2025 року

Відповідно до пункту 23 частини 1 статті 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та пункту 4 статті 80 Бюджетного кодексу України

міська рада ВИРИШИЛА:

1. Затвердити звіт про виконання бюджету Ужгородської міської територіальної громади за січень-вересень 2025 року (додається).
2. Рішення оприлюднити в газеті «Ужгород» та на офіційному сайті Ужгородської міської ради.
3. Контроль за виконанням рішення покласти на постійну комісію з питань соціально-економічного розвитку, бюджету, фінансів, оподаткування, інвестиційної та регуляторної політики (В. Білонка).

Міський голова Богдан АНДРІЙВ

ДО ВІДОМА

До бюджету Ужгородської міської територіальної громади за січень – вересень 2025 року надійшло 2 023 485,8 тис. грн. або 101,1 % уточненого планового показника 2 002 169,7 тис. грн.

Видатки загального фонду бюджету міста за січень– вересень 2025 року склали 1 625 011,7 тис. грн. при плані 1 829 435,9 тис. грн. або 88,8 %. Фактичні видатки спеціального фонду (без врахування видатків, які здійснюються за рахунок власних надходжень бюджетних установ) за 9 місяців 2025 року склали 151 461,1 тис. грн, при плані на звітний період 259 355,6 тис. грн (58,4 %).

ДО УВАГИ ВЛАСНИКІВ САМОВІЛЬНО ВСТАНОВЛЕНИХ МАЛИХ АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМ/ТИМЧАСОВИХ СПОРУД НА ТЕРИТОРІЇ УЖГОРОДА!

Департамент міської інфраструктури повідомляє, що пунктами 1,2 рішення виконкому 12.11.2025 року № 634 «Про демонтаж тимчасових споруд» визнано такими, що підлягають демонтажу, самовільно встановлені тимчасові споруди, що знаходяться на землях територіальної громади міста Ужгород та розміщені без правовстановлюючих документів органу місцевого самоврядування, а саме:

- поштомат по просп. Свободи, 49 – 1 од.;
 - елементи вуличної тераси по вул. Швабській, 11 (Сімейна кав'ярня – пекарня «Булочка»);
 - елементи вуличної тераси (стілці, лавиці, столики, парасольки) по Студентській набережній, 1А (Кав'ярня «KAVA SPOT»);
 - елементи вуличної тераси (стілці, столики, парасольки) по просп. Свободи, 55 (Кав'ярня «Меделін»);
 - елементи вуличної тераси (мощення, парасольки) по просп. Свободи, 55 (Магазин розливного пива BEER TIME);
 - елементи вуличної тераси (стілці, столики) на пл. Шандора Петефі, 34 (Indigo Shanti Cafe);
 - елементи вуличної тераси (стілці, столики) на пл. Шандора Петефі, 34 (Кафе бельгійських вафель «Go go Eat»);
 - обмежувач руху (шлагбаум) по вул. Петра Лінтура, 17 – 1 од.;
 - обмежувачі руху «паркувальні бар'єри» по вул. Капушанський, 23А;
 - обмежувачі руху «паркувальні бар'єри» по вул. Михайла Грушевського, 59;
 - обмежувачі руху по вул. Августина Волошина (поруч із дитячим садочком №7);
 - залізну конструкцію по вул. Олександра Фединця;
 - обмежувачі руху (стовпчики) по вул. Швабській, 15 – 5 од.
- Самовільно встановлені малі архітектурні форми (вивіски, таблички, кронштейни), що розміщені без правовстановлюючих документів органу місцевого самоврядування, за адресами:
- вул. Другетів (Кафе «Like»);
 - вул. Олександра Фединця, 32 (Нотаріус);
 - вул. Олександра Фединця, 32 (Салон JAVELIN);
 - просп. Свободи, 20 (CSD LAB Аналізи);
 - на розі просп. Свободи – вул. Капушанської, 35 (Еколь Меблі);
 - на розі просп. Свободи – вул. Капушанської, 35 (Prostor);
 - на розі просп. Свободи – вул. Капушанської, 35 (Інтерстиль секондхенд);
 - просп. Свободи, 49 (Service phone);
 - просп. Свободи, 49 (Укрпошта);
 - просп. Свободи, 49 (Roleand);
 - просп. Свободи, 49 (М'ясо);
 - просп. Свободи, 49 (Художник все для творчих людей) – 3 од.;
 - просп. Свободи, 51 (Центр здоров'я «СТО ПЛЮС МЕДИКАЛ»);
 - просп. Свободи, 51 (MANILAB);
 - просп. Свободи, 51 (IL SALONE);
 - просп. Свободи, 55 (Ремонт мобільних телефонів OPTI SERVICE);
 - просп. Свободи, 55 (Синай);
 - вул. Швабська, 15 (ROZETKA).

Рішення підлягає добровільному виконанню протягом 10 календарних днів із дати його оприлюднення.

Наголошуємо, що акти виконавчого комітету Ужгородської міської ради, прийняті в межах наданих їм повноважень, є обов'язковими для виконання всіма розташованими на відповідній території органами виконавчої влади, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами та організаціями, враховуючи статтю 73 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Враховуючи вищезазначене, просимо власними силами здійснити демонтаж самовільно встановлених ТС/МАФ в термін до 24.11.2025 року. В іншому випадку за несвоєчасний демонтаж відповідних конструкцій на встановлених власників буде накладено штрафні санкції згідно з вимогами чинного законодавства та здійснено демонтаж силами комунальних служб міста, компенсація витрат за який покладатиметься на власників зазначених конструкцій. **Телефон для довідок 61-41-90.**

Із сумом повідомляємо, що за даними КП «Ужгородський комбінат комунальних підприємств» від 12 по 18 листопада ПІШЛИ ІЗ ЖИТТЯ 18 УЖГОРОДЦІВ:

- Товтин Юрій Михайлович 1975 р.н.
- Широков Ігор Олексійович 1948 р.н.
- Пуга Василь Васильович 1964 р.н.
- Наумов Володимир Геннадійович 1946 р.н.
- Матей Олександр Юрійович 1951 р.н.
- Бенца Клара-Лівія Адальбертівна 1945 р.н.
- Кепич Марія Іванівна 1945 р.н.
- Матяцко Василь Федорович 1952 р.н.
- Мойзеш Марія Петрівна 1955 р.н.
- Дуда Олексій Іванович 1979 р.н.
- Василиженко Юрій Миколайович 1999 р.н.
- Габ Євгенія Іванівна 1940 р.н.
- Петечук Іван Михайлович 1934 р.н.
- Лісова Галина Олександрівна 1946 р.н.
- Кузьо Петро Іванович 1938 р.н.
- Іванов Тарас Володимирович 1980 р.н.
- Кінь Олександра Миколаївна 1938 р.н.
- Калайтан Марія Юріївна 1967 р.н.

ХАЙ ЗЕМЛЯ ЇМ БУДЕ ПУХОМ...

ДО ТЕМИ

Начальника управління охорони здоров'я та цивільного захисту населення Ужгородської міської ради, депутата міської ради Ярослава Глаголу нагородили Грамотою Верховної Ради України – за вагомий особистий внесок у соціально-економічний розвиток держави, сумлінну працю, активну громадську і во-

лонтерську діяльність.

Грамоту і нагрудний знак перед початком роботи чергової сесії Ужгородської міської ради вручив Ярослав Іванович міський голова Богдан Андріїв.

...

Перед початком чергової сесії Ужгородської міської ради 13 листопада міський голова Богдан Андріїв відзначив ужгородських спортсменів, які гідно представили наше місто на всеукраїнських змаганнях.

За активну участь та вагомий внесок у розвиток фізичної культури і спорту, високий професіоналізм, активну життєву позицію та пропаганду здорового способу життя грамотами міської ради нагороджено:

Вікторію Голяк – чемпіонку України з комбат самозахисту ІСО (посиленний контакт (Київ, 4 – 6 липня 2025 року); повний контакт (Бровари, 19 – 21 вересня 2025 року);

Романа Курту – чемпіона України з комбат самозахисту ІСО (посиленний контакт (4 – 6 липня 2025 року), повний контакт (Бровари, 19 – 21 вересня 2025 року);

Гіві Модебадзе – тренера з комбат самозахисту ІСО, наставника переможців;

Аліну Бобрик – чемпіонку України з комбат самозахисту ІСО (легкий контакт, дорослі, юніори, юнаки III-IV ранг; 2 – 4 травня 2025 року, Бровари);

Ігоря Шимоняка – чемпіона України з комбат самозахисту ІСО (посиленний контакт, дорослі, юніори, юнаки III-IV ранг; 4 – 6 липня 2025 року, Київ);

Давида Тесленка – чемпіона України з комбат самозахисту ІСО (легкий контакт, дорослі, юніори, юнаки III-IV ранг; 2 – 4 травня 2025 року, Бровари).

Міський голова привітав спортсменів і тренера з високими здобутками, подякував за гідне представлення Ужгорода на всеукраїнському рівні та за популяризацію спорту серед молоді. Побажав нових перемог, натхнення й подальших успіхів у спортивній кар'єрі. Також Богдан Євстафійович вручив Аліні Бобрик та Давиду Тесленку посвідчення майстрів спорту України.

Щиро вітаємо і пишаємося нашими спортсменами.

...

Ужгородська спортсменка Марія Королович знову підтвердила свій високий рівень, виборовши нові перемоги на міжнародній арені – на чемпіонатах Європи та світу.

Перед початком чергової сесії Ужгородської міської ради, міський голова Богдан Андріїв відзначив Марію та її тренера з таеквон-до та кікбоксингу ВАКО Владислава Короловича грамотами міської ради – за вагомий внесок у розвиток спорту в Ужгороді, високий професіоналізм, активну життєву позицію та популяризацію здорового способу життя.

Марія Королович здобула золоту та срібну медалі на чемпіонаті світу з таеквон-до (7 – 12 жовтня 2025 року, Пореч, Хорватія) та бронзову медаль на чемпіонаті Європи з кікбоксингу ВАКО (12 – 21 вересня 2025 року, Лідо-ді-Єзоло, Італія).

Міський голова подякував спортсменці та її наставнику за успіхи, які прославляють Ужгород і Україну на міжнародному рівні, та побажав нових перемог, натхнення і сили для підкорення ще вищих спортивних вершин.

Пишаємося нашою Марією, дякуємо її тренеру за те, що про Україну чують на світових аренах.

ГРОМАДА УЖГОРОДА Й НАДАЛІ ПОСЛІДОВНО ПІДТРИМУЄ НАШИХ ЗАХИСНИКІВ

5 мільйонів гривень іншої субвенції із бюджету Ужгородської міської територіальної громади до обласного бюджету скерують на будівництво ветеранського простору та мультифункціонального стадіону в Ужгороді на вул. Героїв 128-ї бригади, 44.

За відповідне рішення проголосували 13 листопада на сесії міської ради.

...

Ще 5,5 мільйонів гривень на підтримку захисників, зокрема «Програму підтримки військових частин Збройних Сил України, інших військових формувань та парамілітарних організацій на 2025 рік», виділили із бюджету Ужгорода – рішення також ухвалили на минулотижневій сесії Ужгородської міськради.

...

Крім того, депутати підтримали Програму соціальної підтримки військовослужбовців, ветеранів війни та осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, і яка діятиме в Ужгороді і у 2026 – 2028 роках.

Програма, зокрема, передбачає:

Надання матеріальної допомоги особам з інвалідністю внаслідок війни.

Одноразову матеріальну допомогу військовослужбовцям, які отримали поранення/травму у період запровадження воєнного стану.

Щомісячну матеріальну допомогу особам з інвалідністю внаслідок війни (I та II групи) на дітей до 18 років.

Щомісячну грошову компенсацію витрат на автомобільне паливо особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною.

Надання одноразової матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань.

Відшкодування витрат на санаторно-курортне лікування.

Реалізація Програми допоможе об'єднати та скоординувати зусилля міської влади, громадських інституцій та організацій для посилення підтримки тих, хто захищав і захищає Україну.

Ресурсне забезпечення Програми – 63 млн 939 тис. 400 грн з бюджету Ужгородської міської територіальної громади.

...

Одноголосно на черговому засіданні сесії Ужгородської міської ради підтримали надання одноразової допомоги згідно з Програмою підтримки сімей загиблих/померлих, військовополонених та безвісти відсутніх Захисників України на 2023 – 2025 роки.

Розглянувши заяви, які надійшли до департаменту соціальної політики, депутати проголосували за виплату коштів для надання одноразової матеріальної допомоги та для вирішення соціально-побутових питань представникам сімей загиблих/померлих Захисників України на загальну суму 1,8 мільйона гривень.

...

Низка міських цільових програм діятиме в Ужгороді і в наступні роки – відповідні рішення підтримали на сесії 13 листопада.

Йдеться, зокрема, про:

«Програму протиепідемічних заходів та боротьби з інфекційними хворобами у м. Ужгород на 2027 – 2029 роки»;

«Програму протидії захворюванню на туберкульоз на 2027 – 2029 роки»;

«Програму боротьби з онкологічними захворюваннями на 2027 – 2029 роки»;

«Програму запобігання смертності та інвалідності внаслідок серцево-судинних захворювань на 2026 – 2028 роки»;

«Програму медикаментозного забезпечення нефрологічних та гемодіалізних хворих на 2027-2029 роки»;

«Програму забезпечення мешканців м. Ужгород імплантами для надання медичної допомоги хворим із ураженням органів опори та руху на 2027 – 2029 роки»;

«Про Програму цукровий діабет на 2027 – 2029 роки»;

«Програму забезпечення мешканців міста Ужгород та ВПО, які страждають на рідкісні (орфанні) захворювання, лікарськими засобами та відповідними харчовими продуктами для спеціального дієтичного харчування на 2027 – 2029 роки»;

«Програму фінансування стоматологічної допомоги окремим категоріям населення м. Ужгород на 2026 – 2028 роки».

...

Підтримали також на сесії й Програму розвитку української мови в усіх сферах суспільного життя Ужгородської міської територіальної громади на 2026 – 2028 роки. Відповідна програма діє в Ужгороді і в поточному році.

Метою Програми є забезпечення реалізації законодавства про функціонування української мови як державної у всіх сферах суспільного життя Ужгородської міської територіальної громади, продовження реалізації її домінантного становища як державної, рідної мови, створення умов для виховання покоління в умовах любові, шанобливого ставлення та поваги до української мови, культури, традиції та дотримання норм законів України щодо забезпечення культурно-мовних прав громадян.

Державна мовна політика зазнає змін та потребує постійного вдосконалення з урахуванням потреб і викликів, що стоять перед суспільством. Враховуючи зазначене, актуальними залишаються питання:

зміцнення статусу української мови як державної;

забезпечення дотримання посадовими та службовими особами органів місцевого самоврядування вимог закону щодо обов'язковості використання державної мови під час виконання своїх службових обов'язків, поліпшення якості українського мовлення;

розробка та відкриття мережі курсів із вивчення української мови (в тому числі онлайн курсів);

популяризація, підняття престижу української мови серед молоді, набуття нею рис авторитетності та престижності;

впровадження та підтримка інновацій щодо розвитку сучасних культурних сфер;

підтримка культурного розмаїття та залучення до співпраці молоді задля глибокого вивчення мови;

створення умов для забезпечення реалізації громадянами права на одержання інформації українською мовою, в тому числі через засоби масової інформації, рекламу, розширення україномовного інформаційного простору;

збереження культурної спадщини як основи національної культури та розширення доступу до неї громадян.

...

Депутати Ужгородської міської ради на черговому засіданні підтримали Програму підготовки населення міста до національного спротиву на 2025 – 2026 роки.

Мета – залучення мешканців Ужгорода до заходів, спрямованих на посилення обороноздатності України, та формування готовності діяти для забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної цілісності держави.

Координацію та контроль за виконанням Програми здійснюватимуть виконавчий комітет Ужгородської міської ради та КУ «Закарпатський обласний центр підготовки населення до національного спротиву».

На реалізацію Програми у 2025 – 2026 роках заплановано спрямувати 2 млн грн із бюджету Ужгородської міської територіальної громади (по 1 млн грн щороку).

Нині будинок відомого орнітолога Олександра Грабаря майже не видно за розкішною зеленню, яка оточує його з усіх боків. Охайне зелене подвір'я гімназійного вчителя Грабаря міська управа колись навіть визнала другим за красою в Ужгороді. Ми не знаємо, чий двір назвали тоді найкращим, але професор Грабар своїм другим місцем дуже пишався, бо справді дбав про свій повний цікавих рослин садок.

Стоїть будинок Грабаря на вулиці Михайла Лучкая. На воротах – акуратні пам'ятні дошки, виконані з каменю скульптором Василем Романом. Надписи на них українською та угорською мовою повідомляють, що в цьому будинку жив і працював натураліст, художник і основоположник закарпатської орнітології Олександр Грабар. Зараз його ім'я мало що каже молодим ужгородцям, однак старші люди ще добре пам'ятають високого чоловіка з вусами, котрий щодня виходив зі свого будинку в незмінних коротких бриджах, високих черевиках, з наплічником і тростиною – і в супроводі собаки йшов гуляти до лісу. 10-кілометрові щоденні прогулянки околицями Ужгорода були для нього звичною справою, часто виїздив він і в гори, де міг днями невтомно вишукувати сліди птахів.

То хто ж такий був Олександр Грабар? Він походив з відомої і дуже великої закарпатської священницької родини Грабарів, за родичів мав і губернатора Підкарпатської Русі Костянтина Грабаря, і радянського академіка, мистецтвознавця Ігоря Грабаря. Його батько Шандор Грабар був офіцером австро-угорської армії. Одружений він був із угоркою з німецьким корінням Фрідерікою Тінц. Саме в цій молодій сім'ї 17 серпня 1883 року народився хлопчик, якого на честь батька так само назвали Шандором. Сталося це у Будапешті, де на той час служив старший Шандор Грабар. Проживала сім'я на одній із найкрасивіших вулиць старої Буди – Üri utca або Панській вулиці, де нині розташовані посольства різних країн. Пізніше Олександр Грабар розповідав онучці, що пригадує, як у дитинстві після дощу пускав у канавках цієї вулиці паперові кораблики, біг за ними і був надзвичайно щасливий. Нині важко собі уявити на цій помпезній вулиці таку безтурботну побутову картину.

Шандор Грабар-старший

У Будапешті Шандор-молодший закінчив початкову школу, після чого вся сім'я (майбутній орнітолог мав ще й меншого брата Дюлю, котрий у дорослому віці працював нотаріусом) переїхала до Унгвара. Тут він вступив до гімназії, де навчався до 1902 року. Цікаво, що ще в юному віці Шандор почав дуже цікавитися природою краю. Можливо, це був вплив його класного керівника, ботаніка Іштвана Лаудона, а, може, хлопець сам зрозумів, що це його

ВТРАЧЕНИЙ УЖГОРОД: ІСТОРІЯ ЖИТТЯ ОРНІТОЛОГА ОЛЕКСАНДРА ГРАБАРЯ

покликання. Найбільше молодого гімназиста цікавили птахи, особливо хижі. Уявіть собі: вже у 15-річному віці Шандор почав пробувати препарувати птахів, причому пізніше його методику хвалили найкращі таксидермісти Австро-Угорщини.

Першу наукову працю про сов Карпат молодий орнітолог опублікував у 1903 році, щойно вступивши до Будапештського університету. Навчався Шандор на філософському факультеті, отримавши у 1909 році диплом вчителя природознавства та географії. У той же час він відвідував курси при Будапештській художній академії, де навчався малюванню. Після завершення студій у Будапешті Шандор за невідомих обставин потрапив у дім відомого угорського дослідника Азії, орнітолога Дьордя Олмаші, родинний маєток котрого розміщувався в австрійському Граці. Рідні чули про це таку історію: якось син Олмаші збив на велосипеді директора гімназії, за що його з навчального закладу вигнали. Тому для нього почали шукати домашнього вчителя, обравши врешті молодого випускника Будапештського університету Шандора Грабаря. Мабуть, Шандор погодився на пропозицію не стільки через бажання чимшвидше знайти роботу, скільки через те, що йшлося про роботу в маєтку на той час дуже відомого дослідника Дьордя Олмаші. Річ у тім, що Олмаші мав надзвичайну велику колекцію опудал птахів, до того ж обладнав у своєму маєтку чудову таксидермічну лабораторію. Цікаво, що вихованцем Шандора був саме той син Дьордя Олмаші, ім'я котрого прославив на увесь світ оскароносний фільм "Англіський пацієнт".

Олександр Грабар

Слід, однак, сказати, що працював Шандор у Граці недовго, відмовився і від пропозиції стати співробітником орнітологічного відділу Національного музею в Будапешті, бо дуже хотів повернутися до Унгвара й продовжити свої орнітологічні дослідження в Карпатах, надзвичайно мало вивчених і описаних у цій сфері. У 1910 (за іншими даними, у 1911-му) році він почав працювати вчителем у школі словацького містечка Сечовце, але через кілька місяців перейшов на роботу до Ужгородської гімназії, в якій колись навчався і сам. Там він викладав природознавство й географію, а у вільний час часто ходив у походи всією територією краю і за його сучасними межами, спостерігаючи за птахами й досліджуючи їх. На той час Шандор проживав у своїх

батьків на нинішній вулиці А. Волошина, де, як потім згадував, тримав у клітках на подвір'ї хижих птахів. Потім він особливо любив згадувати пораненого орла, котрого намагався викувати й виходити. На жаль, невідомо, що сталося врешті з цим птахом: поповнив він колекцію опудал молодого орнітолога чи був випущений на волю. Взагалі до природи й птахів Шандор Грабар ставився з великою пошаною. Він полював на хижих птахів лише з науковою метою, а коли зібрав і описав свою повну колекцію опудал усіх хижих птахів краю (сталося це на початку 1930-х років), більше пернатих не чіпав.

У лютому 1914 року Шандор Грабар одружився з 26-річною Елеонорою Кіш. Вона була донькою головного фінансового урядника Унгвара, походила зі заможної й шанованої сім'ї. Народилася Елеонора в угорському місті Сегеді, навчалася в престижній жіночій гімназії Ержебет (Erzsébet Nőiskola) в Будапешті. Була дуже розумною і мала сучасні погляди, тож після того, як її батька направили на роботу до Унгвара (до того сім'я досить довгий час проживала в Берегсасі), влаштувалася вчителькою математики до дівочої горожанської школи (нині у цій будівлі на набережній Незалежності діє ліцей №1), хоча працювати зовсім не мусила. Проживала Елеонора з батьками у будівлі нинішнього ліцею № 9 на площі Ш. Петефі. У ті часи в цій будівлі працювала фінансова управа міста, якою керував її батько Дежо Кіш (Kiss Dezső). Кабінети чиновників розташовувалися на першому поверсі будівлі, а на другому були їхні службові квартири.

Як познайомилися Шандор та Елеонора – невідомо, але одружилися вони в уже цілком свідомому дорослому віці. Весілля відзначали 21 лютого – у день Елеонори. Вінчання проходило в римо-католицькій церкві, незважаючи на те, що Шандор був греко-католиком. Пізніше Елеонора згадувала, що того дня їй довелося перецілувати стількох гостей, що єдине, чого хотілося їй після завершення церемонії – вмитися. Святкування після церкви теж було дуже пишним, для приготування вечері вдома у нареченої спеціально запрошували відомих кухарів, котрі, серед іншого, приготували для гостей дуже незвичне суфле зі цвітної капусти.

Шандор, Елеонора та їхня донька Нора

Молоде подружжя оселилося в будинку Шандора Грабаря-старшого. Тоді чоловіків якраз забирали на Першу світову війну, але Шандора від служби звільнили за станом здоров'я. Кілька років тому онучка орнітолога, відома журналістка, науковиця й перекладачка Клара Вавра, згадувала, що в юному віці дуже здивувалася, коли почула, що в її дідуся хворе серце. Зовні він був дуже міцним, ніколи не хворів, а горами невтомно ходив так, що молодь за ним ледве встигала. Можливо, саме ці щоденні походи натренували його й дозволили прожити багато років, хоча саме проблеми зі серцем призвели зрештою до його смерті.

Але повернімося до років Першої світової війни. Саме на той час припав період найбільшого творчого натхнення Шандора. Він писав тоді полотна за полотном, щоразу зображуючи ліс. Рідним казав, що коли стане старим і не зможе більше ходити до лісу, буде милуватися ним зі своїх картин. Цікаво, що потім він майже цілком втратив інтерес до малювання. Багато років на мольберті у нього стояло напівготове полотно, до якого він час від часу підходив, робив кілька мазків і йшов займатися іншими справами.

У цей же період Шандор почав формувати свою колекцію опудал хижих птахів регіону. Скільки всього опудал було в колекції – нині сказати важко, адже частина її зберігається в Зоологічному музеї УжНУ (там є, за різними даними, 215 чи 217 опудал хижих птахів), кілька експонатів є в Обласному краєзнавчому музеї та Зоологічному музеї НАН України. З тих, які зберігаються в Зоологічному музеї УжНУ, найстаріший експонат – опудало зимняка, виготовлене у 1916 році. Слід сказати, що таксидермія на той час була справою доволі небезпечною, адже для обробки шкіри потрібно було використовувати ефективну, але дуже отруйну речовину – хлорид ртуті, або сулему.

Коли Ужгород став столицею чехословацької Підкарпатської Русі, зміни торкнулися всіх членів сім'ї. У гімназії тепер вже Олександр Грабар мусив перейти на викладання "руської" мовою (його учні пригадували, що говорив він правильно, але з відчутним угорським акцентом), а от дружина професора Елеонора Кіш з дівочої школи пішла, бо принципово не хотіла складати чехословацьку присягу вчителя. Дежо Кіш вийшов на пенсію незадовго до розвалу Австро-Угорщини, але навіть незважаючи на те, що імперії, якій він служив, вже не існувало, йому виплачували високу пенсію, яку після смерті Дежо успадкувала і його вдова. Мабуть, після виходу на пенсію, Дежо мусив звільнити службову квартиру, бо на початку 1920-х років постало питання про зведення власного будинку для сім'ї.

Дім на вулиці Лучкая побудували за проектом Бейли Фодора у 1926-му році. Від самого початку Дежо Кіш хотів, аби разом із ним та його дружиною Марією (у дівочтві – Зубек) проживала і сім'я їхньої доньки Елеонори, тож дім звели просторий, з великою оранжереєю для зятя Шандора.

Закінчення на стор. 7.

ВТРАЧЕНИЙ УЖГОРОД: ІСТОРІЯ ЖИТТЯ ОРНІТОЛОГА ОЛЕКСАНДРА ГРАБАРЯ

Початок на стор. 6.
ланування будинку було дуже цікавим: у цокольному поверсі розміщувалися кухня та господарські приміщення, а до житлових приміщень одразу від вхідних дверей вели сходи нагору. Там навколо великої вітальні колом розташовувалися прохідні кімнати, тож із кожної кімнати можна було перейти і до наступної, і до вітальні. Старше покоління, Дежо Кіш із дружиною, зайняли заднє крило верхнього поверху, молодше – Шандор, Елеонора та їхня донечка Нора – проживали у кімнатах, вікна яких виходили на вулицю Лучкая.

Вже від самого початку це обійстя нагадувало радше зоологічний музей з ботанічним садом, аніж житловий будинок. Усі стіни будинку були прикрашені величезними полотнами Шандора, у великих шафах на полицях стояли опудала птахів, кількість яких постійно зростала, в одній із кімнат під стінами також знайшли місце кілька великих акваріумів, а в оранжереї зростали найрізноманітніші екзотичні рослини. За усім цим професор гімназії ретельно доглядав, витрачаючи увесь вільний час, який залишався у нього після занять і обов'язкових щоденних прогулянок. Не дивно, що у світському житті міста подружжя Грабарів ніколи активної участі не брало, політикою не цікавилися, на вечірки й бали не ходило, та й у себе вдома гостей приймали рідко, спілкуючись лише з обмеженим колом найближчих друзів.

Ми тут уже згадували про донечку Шандора і Елеонори. Вона була єдиною дитиною подружжя, теж Елеонора, як мама, але всі називали її або просто Норою, або жартівливим прізвиськом Чірі (Csiri). Дівчинка народилася у 1914 році, була дуже кмітливою, розумною і красивою. Її багато хто з ужгородських старожилів пам'ятає, як надзвичайну красуню, про особисте життя якої пліткувало все місто. Нора справді давала для цього приводи, наприклад, коли у 19-річному віці раптово покинула свого нареченого, аби вийти заміж за молодого чеського офіцера Йозефа Вавру, котрий служив в Ужгороді. Наречений був у розпачі, навіть поскаржився на дівчину єпископу Олександру Стойці, котрий був товаришем сім'ї Грабарів. Стойка-бачі, як називали єпископа в домі Грабарів, запросив Шандора, Елеонору та Нору до себе, довго вмовляв батьків вплинути на доньку, бо, мовляв, наречених кидати не годиться, а Нору просив передумати. Але дівчина була не з тих, хто робить щось, бо "так годиться", і твердо сказала, що заміж піде за свого коханого Йозефа.

Слід сказати, що Йозеф був дуже порядним і хорошим хлопцем. Батьки Нори його дуже поважали, особливо же були щасливі, коли у 1934 році у Нори та Йозефа народилася донечка, яку назвали Кларою. Молода пара теж поселилася в будинку на вулиці Лучкая, і цей час був найгамірнішим в історії цього будинку, адже проживали там одночасно вже три сім'ї.

Коли маленька Кларка трохи піросла, її батько пішов з війська. Йозеф та Нора мріяли здобути вищу освіту, тому вступили до празького Карлового університету: Йозеф – на юридичний факультет, а Нора – на факультет гуманітарних наук. Поки батьки навчалися, Кларка проживала з дідусем і бабусею в Ужгороді. У той час померли старенькі батьки Елеонори: спершу, у 1935-му, Дежо Кіш, а через 3 роки – його дружина. Їх поховали на Кальварії, тоді як батьків Шандора – Шандора та Фрідеріку Грабар – на Замковому кладовищі. Вже в радянські роки, коли Замкове кладовище зруйнували, аби облаштувати на його місці скансен, Олександр Грабар забрав звідти лише великий надмогильний хрест, який теж перевіз на Кальварію. Тож прах його батьків покоїться просто під Шелестівською церквою, на Кальварії ж, у родинній могилі Грабарів-Кішів, насправді поховані менше членів сім'ї, ніж вказано на великому чорному хресті.

Середина 1930-х років в ужгородському будинку Грабарів в цілому минула дуже щасливо. Нині Кларка Йосипівна Вавра згадує своє дитинство з великою теплотою. Хоча батьків вона бачила не часто, улюблені бабуся й дідусь компенсували їй батьківську любов і опіку.

Вони любили онучку безмежно, дозволяли їй геть усе. Олександр Грабар з дитинства брав її з собою на прогулянки у ліс. Там він, здавалося, знав кожну травин-

ку, весь час показував і розповідав їй про гриби, рослини й лісових тварин. Оскільки дівчинку це не надто цікавило, одного разу вирішив змінити тему і показав їй у лісі місце, де живуть феї. Кларка пригадує, як переконувала дідуса, що фей не буває, а він, прийшовши додому, жартівливо-обурено скаржився бабусі, що, мовляв, виростили онучку, котра навіть у фей не вірить.

Цікаво, що ходили вони до лісу завжди з улюбленою собакою Клари, сенбернаром з дивним ім'ям Дойдлі. Ця собака народилася того ж року, що і Кларка, зростала разом із нею, була для дівчинки улюбленою іграшкою. Дойдлі жила у великій коробці в одній із кімнат будинку, була спокійною й доброю, а ще дуже любила гуляти зі своїм господарем. Тож не дивно, що в сімейному альбомі Грабарів фотографії зі зображенням Дойдлі зустрічаються дуже часто. Елеонора, дивлячись, як чоловік і онучка балують свою чотирилапу улюбленицю, не раз казала: "Ким би я хотіла бути, то це собакою у Грабарів".

Про взаємини Олександра та Елеонори Кларка Йосипівна теж згадує з великою теплотою. Каже: Елеонора взагалі не поділяла інтересів свого чоловіка, ніколи не ходила з ним у ліс, бурчала, коли він постійно розливав на підлогу воду, доглядаючи за рибками в акваріумах. Але разом із тим, Кларка ніколи не чула, аби дідусь і бабуся колись сварилися чи взагалі підвищували голос. У них були дуже спокійні й теплі стосунки, які робили атмосферу в їхньому домі особливим.

Ми вже згадували про те, що Елеонора покинула роботу в школі у чехословацькі часи. Та оскільки це була дуже активна

до ув'язнення й відправили на поселення до Сибіру.

Елеонора же свою педагогічну практику відновила у 1938-му, коли Ужгород став частиною Угорщини. Вона повернулася до викладання математики у дівочій школі, і дуже з цього раділа. Лише одного разу рідні побачили Елеонору заплаканою після уроків. Сталося це тоді, коли вона дізналася,

що її улюблену ученицю, єврейську дівчинку Вероніку Вайс, забрали до Освенцима. До цієї дівчинки вчителька так і не дізналася, але вже тоді дуже за неї переживала і наче відчувала, що на дитину чекає щось дуже лихе.

Слід сказати, що педагогом від Бога був і Олександр Грабар. Завжди дуже спокійний, він починав наче світлитися зсередини, коли розповідав про багатий світ природи. Колись його учениця, донька краєзнавця Петра Сиви Світлана Совіна пригадувала, що Олександр Грабар не любив розповідати про природу в теорії, а неодмінно хотів показати все на практиці. Дуже часто на уроках він виводив дітей у ліс, але міг провести урок навіть на подвір'ї гімназії. Наприклад, зупиняв клас біля великої калюжі, нахилився над нею з палкою і показував, і розказував, який насправді великий світ з малих організмів захований у цій звичайній, на перший погляд, калюжі.

На професора, на відміну від дружини, чергові політичні зміни у 1938-му майже не вплинули. Він продовжив викладати у гімназії, яка змінила назву на угорську королівську державну. Найбільше у той період сталося змін в житті Нори Ваврової. Сталося так, що Нора з Йозефом у 1938-му розлучилися і Нора поїхала завершувати

трьох німецьких військових лікарів. Кларка Йосипівна Вавра пригадувала, що це були культурні чоловіки, котрі намагалися не створювати господарям будинку проблем. Якось, коли вони почули про невадлий захід на Гітлера (йшлося, мабуть, про відому операцію "Валькірія"), зовсім не криючись, за столом сказали: "Шкода, що нас там не було, ми би залюбки взяли у цьому участь".

Коли лінія фронту пройшла через Ужгород, до Грабарів заселили вже радянського офіцера. Тоді військові шукали в місті перекладачів, тож Нора, котра прекрасно знала угорську, чеську та німецьку мови, пішла за фронтом Другої світової на війну. Працювала перекладачем у Будапешті, Празі, Берліні, згодом побувала у звільненому концтаборі в Освенцимі, про який розповідала моторошні історії, навіть мала медалі "За взяття Берліна" та "За взяття Будапешта", але подробиць своєї участі у війні згадувати не любила.

Після війни вона повернулася додому, працювала в ужгородській школі, згодом переїхала до Києва, де викладала в університеті чеську мову й літературу. У 1960-х знову повернулася до Ужгорода, навчала німецькій мові студентів Ужгородського університету. У 1971 році Нора Грабар померла від раку легенів.

Якою же була післявоєнна доля Олександра Грабаря? Він хоч і був засмучений закриттям рідної гімназії, та без роботи, як багато хто з представників тодішньої інтелігенції, не залишився. Щойно фронт Другої світової війни пройшов через місто, друг Грабаря Петро Сова, котрий очолював тимчасову міську адміністрацію, призначив його директором краєзнавчого музею. Річ у тім, що всі зібрання Земського музею, який до війни розташовувався в приміщенні жупанату, перенесли на нижній поверх старого пивзаводу, адже приміщення жупанату зайняли військові. Пивзавод загорівся у ніч з 28-го на 29-те жовтня 1944-го, тож зі зруйнованої будівлі потрібно було терміново рятувати експонати. Цим і доручив зайнятися Олександру Грабарю Петро Сова. Щоправда, директором музею Грабар був всього кілька місяців, потім же його призначили завідувачем відділу природи.

Саме Олександр Грабар облаштував в ужгородському замку, який для потреб музею віддали у 1947 році, відділ природи (експонати відділу майже у тому самому вигляді можна побачити в музеї і нині). Він малював полотна для оздоблення приміщень, подарував свою колекцію метеликів і жуків, оздоблював діорами та панорами, виготовив кілька опудал. Колись у відділі Олександра Грабаря навіть проживала жива маленька рись. Кларка Йосипівна Вавра нині згадує, як тварина бігала коридорами, лякаючи працівників. Її відпустили до лісу, коли рисеня трохи піросло і стало небезпечним.

Свою нову роботу Олександр Грабар дуже полюбив, постійно щось вишукував, доповнював і чепував у своєму відділі. Скаржився він на роботу лише раз, коли якісь партійні чини, прийшовши перевірити роботу музею, розкритикували відділ, бо не побачили у ньому цитат марксизма-ленінізму. Тоді він казав, що ще ніхто не дозволяв собі розмовляти з ним подібним тоном. Обурювався довго, аж поки незабаром після цього випадку не приїхала комісія з Києва, котра визнала відділ природи Закарпатського краєзнавчого музею одним із кращих в Україні.

У цьому відділі Олександр Грабар працював майже до самої смерті. Він не був кар'єристом, любив своє спокійне життя, свої прогулянки, свою роботу в музеї, свою колекцію птахів, навколо якої весь час ходив, то обтрушуючи їх якимось хімічними речовинами, то провітрюючи, то перевіряючи.

Коли після 8-ми місяців важкої хвороби Олександра Грабаря не стало (він помер у 1959 році, переживши дружину Елеонору на 4 роки), перед рідними постало непросте питання: що ж робити з колекцією птахів даї? Доглядати за ними, як слід, ніхто з рідних не міг, не знав як. Сам господар колекції за життя дуже хотів, аби його спадщина перейшла у дар Британському музею, але в радянські роки про це не могло бути і мови. Тож багату колекцію Олександра Грабаря його нащадки передали Зоологічному музею УжНУ, де її нині можуть побачити усі охочі.

Тетяна ЛІТЕРАТУРА
"Про Захід"

Олександр Грабар із гімназистами

жінка, котра любила вчити і вчитися, то вона не лише всю себе присвятила вихованню онучки, а ще й зайнялася навчанням хатньої робітниці Грабарів. Слідкувати за будинком їм допомагала молода дівчина Моріка з Кальника. Грабарі влаштували її на курси для неписьменних служниць при вчительській семінарії, вдома ж із Морікою додатково займалася Елеонора, котра підтягувала її з математики, навчала азам бухгалтерії. Пізніше, вже у радянські часи, Моріці дуже згодилися ті уроки, бо вона змогла влаштуватися на якесь підприємство бухгалтером. Та, видно, знань тих було недостатньо, бо дуже скоро через якісь бухгалтерські прорахунки Моріку засудили

навчання до Будапешта. Отримавши диплом Будапештського університету, вона повернулася до Ужгорода і влаштувалася на роботу до гімназії. У той час гімназія була розділена на два відділення й корпуси: з угорською та "руською" мовою викладання. Нора з 1941 року викладала в "руській" гімназії, яка працювала в приміщенні нинішнього ліцею № 4. Навчала дітей географії, філософії та історії, була членом-кореспондентом Угорського східноєвропейського історичного інституту, написала дисертацію про Івана Мазепу. Таким чином в угорські часи всі троє дорослих членів сім'ї Грабарів працювали в освіті.

Роки Другої світової війни минули для них більш-менш спокійно, лише в середині 1944-го в дім Грабарів примусово заселили

ГОРОСКОП

ОВЕН

Шукайте новий підхід до вирішення своїх проблем. Прислухайтесь до мудрих порад близьких і досвідчених людей. Станете лідером – як серед колег, так і вдома.

ТЕЛЕЦЬ

Легко розстанетеся з усім застарілим та непотрібним. Через це не виключені сварки з близькими чи друзями. Не забувайте про обережність і компроміс.

БЛИЗНЯТА

З'явиться шанс на самореалізацію – оточення гідно вас оцінить. Положення зірок підсилять вашу привабливість і збільшать зацікавлення протилежної статі вашою персоною. Якщо ви ще самотні, – любов нарешті постукає у ваші двері.

РАК

Посиляться уява і творчі здібності, що приведе до виникнення новаторських ідей. Відчуєте витверезну дію реалізму, яка допоможе вам міцніше стати на ноги.

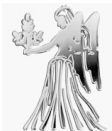
ЛЕВ

Поставтеся з належною серйозністю до справ, пов'язаних із кар'єрою. Не довіряйте компліментам і обіцянкам. У вихідні постарайтеся добре відпочити.

ДІВА

Якщо ситуація на роботі нестабільна, саме тепер у вас з'явиться можливість її виправити. Зміна іміджу сприятиме кар'єрному просуванню.

ТЕРЕЗИ

Протипоказані перевантаження – як фізичні, так і моральні. Тиждень налаштовує на конфлікти і може дезорієнтувати своєю непередбачуваністю. Будьте обережними, бо не виключені втрати і витрати.

СКОРПІОН

Опинитесь в самому центрі подій. Залежність від роботи бентежитиме вас, але це компенсується чималими грошовими надходженнями наприкінці тижня, що зміцнить сімейний бюджет.

СТРЕЛЕЦЬ

Розв'язання всіх проблем буде під силу. Через емоційне напруження можливі загострення стосунків. Не дратуйтеся через дрібниці у взаєминах із колегами і, тим більше, не ображайтеся на близьких.

КОЗОРІГ

Тиждень буде спокійним, без потрясінь. Ваш сьогодишній консерватизм дозволить позбутися матеріальних проблем. Це додасть сил для швидкої реалізації запланованого.

ВОДОЛІЙ

Період виявиться набагато успішнішим і стабільнішим щодо фінансів, ніж попередні тижні. Потрібно приділяти більше уваги здоров'ю.

РИБИ

Доходи будуть нестабільними. Багато енергії піде на розв'язання важливих побутових і серйозних сімейних фінансових проблем. Намагайтесь утриматися від поспішних рішень, особливо з далекосяжними наслідками.

АНЕКДОТИ

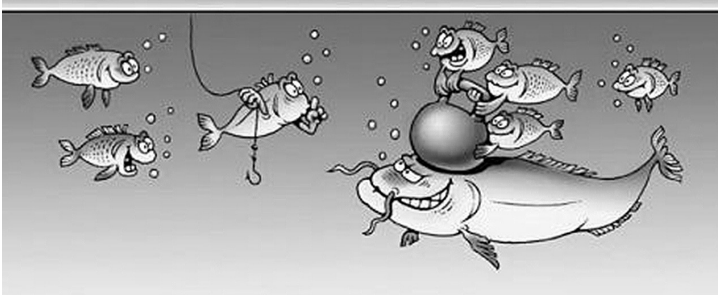
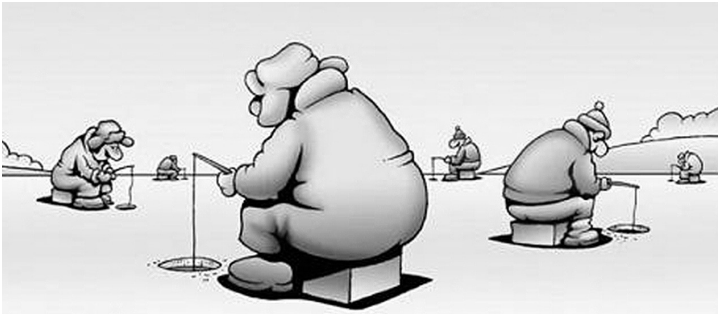
З дитинства батьки навчають нас не довіряти незнайомим людям. Не довіряти знайомим ми вчимося самі і вже набагато пізніше.

Почекаю, поки завершаться розпродажі. Потім куплю дешевше.

Дружина сіла на дієту й почала свою вечерю віддавати мені. Так ми стали во-рогами.

Колись на радянській фабриці олівців один раціоналізатор запропонував заощаджувати грифель і залишати верхні 4 сантиметри олівця порожнім, без грифеля, – все одно ніхто до кінця не дописує. Раціоналізатор отримав премію.

Через кілька років інший раціоналізатор запропонував відрізати зайві чотири дерев'яні сантиметри – бо ж там грифеля немає... Його також преміювали.

Блондинка у Нью-Йорку збила машиною поліцейського і телефонує "911":

– Вас залишилося лише 910...

Покупець на Привозі:
– Це, напевно, ви мені підсунули не філе сьомги, а дешевої горбуші.

Продавець:
– Та з чого ви взяли?
– А у вас обличчя занадто задоволене.

Прочитавши «Фауста», я таки вирішив продати душу дияволу за квартиру в новобудові. У відповідь диявол розреготався і сказав, що таких розцінок давно вже немає, і більше, ніж на безсмертя, я можу не розраховувати.

Рибалка випадково залишив свій вилов у автобусі. Через тиждень у місцевій газеті з'явилося оголошення: «Той, хто залишив ввечері сумку з рибою в автобусі, може прийти в депо і забрати автобус».

Сьогодні познайомився із мікробіологом. Він був набагато більшим, ніж я собі уявляв.

Дуже переживаю з приводу майбутнього дня народження... Так багато років мені ще ніколи не було...

ЯКУ КАШУ ТРЕБА ЇСТИ, ЩОБ ЖИТИ ДО 100 РОКІВ

Звичайна гречка може стати ГОЛОВНИМ СОЮЗНИКОМ ДОВГОЛІТТЯ

Сніданок має вирішальне значення для нашого здоров'я, енергії та самопочуття протягом усього дня. Фахівці наголошують: серед усіх каш саме гречка є справжнім джерелом довголіття та молодості.

Гречана каша вважається однією з найкращих для підтримання здоров'я серцево-судинної системи та опорно-рухового апарату. У ній містяться залізо, магній і цинк – мінерали, що зміцнюють судини, підтримують роботу серця і допомагають утримувати артеріальний тиск у нормі. Завдяки повільним вуглеводам гречка надовго дає відчуття ситості, вирівнює рівень глюкози в крові та знижує ризик переїдання.

Окремо фахівці відзначають високий вміст рослинного білка – більше, ніж у рисі чи манній крупі, тож гречка є поживною опцією і для вегетаріанців. Клітковина у її складі сприяє виведенню токсинів, покращує роботу печінки та підтримує здорове травлення.

Наукові спостереження свідчать, що регулярне споживання гречки пов'язане зі зменшенням ризику серцево-судинних недуг, діабету та ожиріння. Стабільний рівень глюкози також допомагає підтримувати когнітивні функції у зрілому віці.

Ще одна перевага – відсутність глютену. Тому гречка підходить людям із непереносимістю пшениці або алергією на інші злакові.

КОРІАНДР ЗМЕНШУЄ РИЗИК ІНФАРКТУ ТА ІНСУЛЬТУ

Ця популярна спеція може стати потужним захисником серця та судин. Дослідження доводять, що насіння коріандру допомагає ефективно знизити рівень холестерину та нормалізувати кров'яний тиск.

Учені зясували, що спеція здатна знижувати рівень, так званого, «поганого» холестерину (ліпопротеїнів низької щільності, або ЛПНЩ), а також тригліцеридів (жирів). В експериментальній групі, які отримували коріандр, рівень загального холестерину та тригліцеридів у тканинах значно знизився, тоді як рівень холестерину ліпопротеїнів високої щільності («хорошого») збільшився, – зауважили дослідники.

Фахівці також зазначають, що додавання цієї спеції до ваших страв може зменшити ризик розвитку серйозних захворювань, таких як інфаркт чи інсульт.

Інше дослідження показало, що насіння або плоди коріандру можуть ефективно знижувати кров'яний тиск, або гіпертонію.

Результати вказують на те, що плоди коріандру проявляють стимулюючий, гальмівний та гіпотензивний ефекти на кишечник. Окрім того, сечогінні властивості додають цінності використання цієї спеції при гіпертонії.

Експерти також наголошують, що не варто забувати контролювати рівень холестерину в організмі та слідкувати за артеріальним тиском. Проте, якщо у вас виникає занепокоєння щодо вашого стану – фахівці радять звернутися до свого сімейного лікаря.

• Газета "Ужгород" • Засновник: ТОВ "Редакція газети "Ужгород" •
• Видавець: ТОВ "Редакція газети "Ужгород" • Головний редактор Олексій МЕГЕЛА •

АДРЕСА: пл. Жупанатська, 3 (у дворі Художнього музею) ДЛЯ ЛИСТІВ: 88000, УЖГОРОД, пл. Жупанатська, 3.
ТЕЛ./ФАКС: 61-63-43, 050 549 7314. E-MAIL: gazeta.uzhgorod@gmail.com

Свідоцтво про реєстрацію: №721/313Р серія 3Т від 30.01.2019. Р/р UA56 305299 00000 26005023600678 у Приватбанку м. Ужгорода, МФО 305299, код ЄДРПОУ 25439910. Ідентифікатор медіа: R30-01427
Номер видрукувано: "А-Прінт", м. Тернопіль, тел. (0352) 52-27-37. www.a-print.com.ua.
Тираж 1050 екз. Замовлення №

• Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей несуть автори публікацій, а рекламної інформації та оголошень – рекламодавці. • Редакція може не поділяти поглядів авторів. • Редакція залишає за собою право редагувати матеріали. • Гонорар виплачується тільки за замовлени матеріали. • Передплатний індекс газети "Ужгород" – 41807.